III. ULUSLARARASI DEVELİ - ÂŞIK SEYRÂNÎ VE TÜRK KÜLTÜRÜ KONGRESİ

Seyrânî Bildirileri

Cilt 2

KAYSERİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
1869

III. ULUSLARARASI DEVELİ - ÂŞIK SEYRÂNÎ VE TÜRK KÜLTÜRÜ KONGRESİ

Seyrânî Bildirileri

III. INTERNATIONAL DEVELİ - ÂŞIK SEYRÂNÎ AND TURKISH CULTURE CONGRESS

Seyrânî Announcements

Cilt 2/ Volume 2

KAYSERİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
1869

Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları	191
Kitap Adı	III. Uluslararası Develi - Âşık Seyrânî ve Türk Kültürü Kongresi / 2. Cilt “Seyrânî Bildirileri”
Editör	Prof. Dr. Recep Özkan
Birinci Baskı	Mart 2023
ISBN	978-605-9117-77-7
ISBN Takım No	978-605-9117-75-3
Yayın Koordinatörü	Salih ÖZGÖNCÜ
Yayın Yürütme Kurulu	Erkan KÜP
	Mustafa ERDOĞDU
	Maide OLGUN
Tasarım	Ahmet Deniz DOĞAN
Kapak	Ali SARAÇOĞLU
Baskı ve Cilt	
Adres	Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı T. +90 352 220 70 90

Gözden Geçirenler

Muhammed KARADURMUŞ
Gülsema YURTTAŞ
Rumeysa ERSÖZLÜ
Mustafa ERGÜL
Tuğba KAYGISIZ
Sena BABUR TOK

Bu kitap KAYSERİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ®'nin bir kültür hizmetidir.
Eserin tüm hakları saklıdır. Yazılar ve görsel malzemeler izin alınmadan kullanılamaz.

III. ULUSLARARASI DEVELİ - ÂŞIK SEYRÂNÎ VE TÜRK KÜLTÜRÜ KONGRESİ

2. CİLT
"SEYRÂNÎ BİLDİRİLERİ"

III. INTERNATIONAL DEVELİ - ÂŞIK SEYRÂNÎ AND TURKISH CULTURE CONGRESS

VOLUME 2
"SEYRÂNÎ ANNOUNCEMENTS"

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ vii

TAKDİM ix

ÖNSÖZ-2 xi

KURULLAR xiii

DEVELİ'NİN SOSYO-KÜLTÜREL YAPISI İÇİNDE SEYRÂNÎ 21
Prof. Dr. Alemdar Yalçın

HALK ŞİİRİNDE SEMBOL KAVRAMI VE SEYRÂNÎ'NİN ŞİİRLERİNDE FELEK SEMBOLÜ 41
Prof. Dr. Behiye Köksel

TÖRELİ ŞAİR SEYRÂNÎ'DE SÖZ TÖRESİ 47
Doç. Dr. Abdülkadir Dağlar

XIX. YÜZYIL ÂŞIK ŞİİRİNDE "ÂŞIK" KARAKTERİNİN SEMANTİK YAPISI: ÂŞIK SEYRÂNÎ VE ÂŞIK ELESGER 59
Prof. Dr. Seyfeddin Rzasoy

ÂŞIK SEYRÂNÎ'NİN ŞİİR DÜNYASINDA GÖNÜL: ALLAH'IN EVİ 65
Prof. Dr. Nedim Bakırcı

ÂŞIK SEYRÂNÎ'NİN ŞİİRLERİNDE NİTELEME SIFATLARI 73
Doç. Dr. Ahmet Kayasandık

ÂŞIK SEYRÂNİ'NİN ŞİİRLERİNDE TASAVVUFÎ UNSURLAR VE GÜFTESİ SEYRÂNİYE ÂİT İKİ ESERİN MÜZİKAL ANALİZİ 79
Prof. Dr. Kubilay Kolukırık

TÖRELİ MİZAH AYNASINDA ÂŞIK SEYRÂNİ 89
Doç. Dr. Erhan Çapraz

ÂŞIK SEYRÂNÎ ŞİİRLERİNDE VAHDET-İ VÜCUD DÜŞÜNCESİNİN İZLERİ 99
Dr. Öğretim Üyesi Ahmet Bayındır

AŞIKLIK GELENEĞİ MÜZİKAL ÜRÜNLERİNİN MÜZİK ÖĞRETMENLİĞİ LİSANS PROGRAMI MÜFREDATINDA YER ALAN DERSLERDE KULLANILABİLİRLİK DURUMU: AŞIK SEYRÂNÎ ÖRNEĞİ 105
Dr. Ahmet Mutlu Terzioğlu
Dr. Serkan Demirel

ÂŞIK SEYRÂNÎ'NİN VE ÂŞIK ŞENLİK'İN İPTİDA REDİFLİ ŞİİRLERİNİN MUKAYESESİ VE İNCELENMESİ 113
Dr. Öğr. Üyesi Bora Yılmaz

SÂNİHÂT-I SEYRÂNÎ'NİN NEŞRİ ÜZERİNE YAPILMIŞ BİR TENKİT VE DEĞERLENDİRMELER 121
Doç. Dr. İsmail YILDIRIM

ÂŞIK SEYRÂNÎ'NİN ŞİİRİNDE "AHLAK VE ADALET": İDEAL İNSAN ARAYIŞI 131
Prof. Dr. Mehmet YILMAZ

ÂŞIK SEYRÂNÎ`NİN ŞİİRLERİNDE ZAMAN KAVRAMININ SANATSAL-FELSEFİ ANLAM DÜZEYİ 139
Dr. Mehpare RZAYEVA

ÂŞIK SEYRÂNÎ'NİN ŞİİRLERİNDE ELEŞTİRDİĞİ SORUNLAR VE ÖNERDİĞİ ÇÖZÜMLERİN FENOMENOLOJİK AÇIDAN ANALİZİ 145
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa TURAL

DR. RASİM DENİZ KİTAPLIĞI'NDAKİ YAZMA ESERLERDE ÂŞIK SEYRÂNÎ ŞİİRLERİ 159
Dr. Rasim Deniz

ÂŞIK SEYRÂNİ'NİN ŞİİRLERİNDE KALIP İFADELER 167
İsmail Bektaş

ÂŞIK SEYRÂNÎ'NİN ŞİİRLERİNDE YER ALAN PEYGAMBER KISSALARI ÜZERİNE SEMBOLİK MOTİFLER BAĞLAMINDA BİR İNCELEME 175

TÜRK KÜLTÜRÜNDE TANRISAL EVREN YOLCULUĞU VE SEYRÂNÎ'YE YANSIMALARI 187
Sinan Doğan

ÂŞIK SEYRÂNÎ'NİN ŞİİRLERİNDE ELEŞTİRDİĞİ SORUNLAR VE ÖNERDİĞİ ÇÖZÜMLERİN FENOMENOLOJİK AÇIDAN ANALİZİ

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa TURAL
Kayseri Üniversitesi Develi İslami İlimler Fakültesi, mustafatural@kayseri.edu.tr,
Orcid 0000-0002-8755-8319

Öz

Şahsiyeti ve eserleri itibarıyla yaşadığı dönemde de günümüzde de değerinden hiçbir şey yitirmemiş olan Seyrânî, kendi çağının sorunlarını döneminin en etkili medya aracı olan şiirler aracılığıyla gündeme getirmiştir. Seyrânî, sorunları ve sorun çıkaranları eleştirirken halka şirin görünme çabasına girmemiş ve bürokratik kesimin tehditlerinden de çekinmemiştir. Yeri geldiğinde sultanı, yeri geldiğinde ise halkı edebi bir üslup ile eleştirmiştir. Şiirlerinde kişileri ve kurumları hedef almayan ve sadece olumsuz durum ve uygulamalara dikkat çekmeye çalışan Seyrânî, asla halkı isyana teşvik etmemiştir. Edebiyatçı kimliği ile tanınan Seyrânî, aslında bundan çok daha ötesidir. Seyrânî'nin sosyolojik, psikolojik ve ahlaki değerlendirmeleri birey, toplum ve devlet açısından önemli tespitler içermektedir. Seyrânî, sorunlar silsilesinin ilk basamağını tespit etme ve çözüm zincirinin ilk halkasının adını koyma konusunda eşsiz bir kişiliktir. Ulema sınıfını ve bürokratik kesimi eleştirirken Seyrânî, kişileri hedef almaktan ziyade bu zümredeki bozulmanın nelere yol açabileceğine vurgu yapmak istemiştir. İdeal bir toplumda var olması gereken sevgi, saygı ve yardımlaşmanın bireysel ve toplumsal saadet, refah ve huzur açısından ne denli mühim olduğunu yazdığı şiirlerle en güzel şekilde ifade etmiştir.
Anahtar kelimeler: *Âşık* Seyrânî, Toplumsal Çözülme, Bürokratik Sorunlar, Eleştiri Üslubu, Toplumsal Huzur ve Refah.

PHENOMENOLOGICAL ANALYSIS OF THE PROBLEMS CRITICIZED AND SOLUTIONS SUGGESTED IN ÂŞIK SEYRÂNÎ'S POEMS

Abstract

Seyrânî, who has not lost anything of his value in his lifetime and today in terms of his personality and works, has brought the problems of his age to the agenda through the most effective media tool of his period, poems. While criticizing the problems and those who cause trouble, Seyrânî did not try to appear cute to the public and did not hesitate from the threats of the bureaucratic sector. He criticized the sultan when appropriate, and the people when appropriate, with a literary style. Seyrânî, who does not target individuals and institutions in his poems and only tries to draw attention to negative situations and practices, has never encouraged the people to revolt. Known for his literary identity, Seyrânî is actually much more than that. Seyrânî's sociological, psychological and moral evaluations contain important determinations in terms of individual, society and state. Seyrânî is a unique personality in identifying the first step of the series of problems and naming the first link of the solution chain. While criticizing the ulema class and the bureaucratic sector, Seyrânî wanted to emphasize what the corruption in this group could lead to, rather than targeting individuals. He expressed in his poems how important the love, respect and cooperation that should exist in an ideal society are in terms of individual and social happiness, welfare and peace.
Keywords: *Âşık* Seyrânî, Social Dissolution, Bureaucratic Problems, Criticism Style, Social Peace and Welfare.

1- GİRİŞ

Halk edebiyatının ürünleri halkın düşüncelerini, duygularını ve gerçek gündemini yansıtır. Esinlendiği, beslendiği kaynak bakımından ele alındığında, halkın sorunlarının ve arzularının ifade bulma şeklidir. Kaynağı halk olmakla birlikte halk edebiyatının kendisi de halk için bir kaynaktır. Halkın sorunlarını dile getirmekle birlikte çözüm önerilerini de sunar. Sonraki kuşakların da his dünyasını besleyerek onların gündeminde yerini alır ve ilgi gördüğü her dönemde halkı yönlendirme gücünü taşır.

Halka hitap eden edebi ürünlerin sıradan konuları işlemesi kendilerini sıradanlaştırır. Bu durum tıpkı sıradan bir olayın anlatıldığı bir fıkraya benzer. Sıradan bir hadisenin anlatılmasına kimse gülmez. Bir fıkranın mizah değeri taşıması için sıra dışı, absürt bir kurguya sahip olması gerekir. Zira ancak muhatabına aşırı duygu yüklemesi yapmayı başarabilen eserler (*fıkralar, şiirler, türküler...*) rakiplerinin arasından sıyrılarak kalıcı olmayı başarabilir.

Seyrânî'nin yapıtlarının günümüze kadar varlığını sürdürmüş olmasının temelinde de halkın Seyrânî'nin şiirlerinde kendini bulması ve kendini ifade etme aracı olarak seçtiği bu şiirleri sonraki nesillere aktarması yatmaktadır. Seyrânî'nin ve emsallerinin eserleri, olumsuzluklarla karamsarlaşan zihinlerde umutların yeşermesini sağlamış ve Anadolu irfanını canlı kılmıştır.

Seyrânî'nin şiirlerindeki eleştirel söylem mutlak bir pesimizm olmayıp aksine bireyi ve toplumu inanç, ahlak ve vicdan temelli bir yetkinliğe sevk etmeyi amaçlayan, en ufak bir kötü tabloya dahi müsamahası olmayan, en iyiye ulaşmak için adeta zihinleri kamçılayan, bütün karamsar olgulara işaret ederek aydınlığa giden yolu gösteren ve ümit aşılayan bir üslup taşır.

Âşık Seyrânî (*Mehmet*), doğum tarihi hakkında farklı rakamlar zikredilmekle birlikte genel kabule göre 1800 yılında Kayseri'nin Develi (*Everek*) ilçesinde doğmuştur. Oruza (*Uruza*) Caminin imamı olan Cafer Efendi ile Emine Hatun'un dört çocuğunun ilki olan Seyrânî, medrese eğitimini yarım bırakmış, 1821'de başladığı askerlik vazifesini sekiz yılda tamamladıktan sonra uzak diyarları görmüş olmanın verdiği tecrübeyi de âşıklık vasfına katarak ürettiği eserler sayesinde genç yaşında ünlenmeyi başarmıştır. Kendisine gösterilen ilgi ve alakadan aldığı cesaret ile İstanbul yolculuğunu başlatan Seyrânî, payitahtta sadece şiir dünyasının üstatları ile tanışmakla kalmamış, dönemin (*Abdülmecid 1839-1861*) yönetimi ve halkın gündemi hakkında fikir sahibi olmayı da başarmıştır. Islahat hareketleri, bürokratik uygulamalar ve halkın bunlara yaklaşımına tanık olan Seyrânî şiirlerinde bu konuları da işlemiştir. Halktan tepki alan idarecileri (*şeyhü-l'islâm, vezîr-i âzam, sultân*) tenkit etmekten geri durmayan Seyrânî, kendini korumaya almak için nüfuzlu kişilere sığınmış ancak İstanbul'da durumu tehlikeye girince Halep'e kaçmak zorunda kalmıştır. Seyrânî burada üç yıl kalmış, Bağdat ve Mısır diyarını dolaştıktan sonra vatanı olan Everek'e dönmüş ama yaşlanıncaya kadar civar şehirlere seyahat etmekten de geri durmamıştır. Çalkantılı bir hayatın ardından 1866'da ebedi âleme irtihal etmiştir (Yüksel, 1987: 1-8); (Çetin, 1955: 91-95).

Abdullah Develioğlu'nun (1892-1984) babasından nakille verdiği bilgiye göre Seyrânî, vefatından iki gün önce yiyecek bulamadığı için bağdaki yaprakları yemek zorunda kalmıştır (Özdamarlar: 12). Seyrânî'nin son dönemlerini yokluk ve sıkıntı içinde geçirdiğine dair farklı rivayetlere de rastlanmaktadır (Yılmaz & Özdamarlar, 2021: 16-17). Bu doğrultuda beliren algı, Seyrânî'nin yaşadığı dönemde değerinin yeterince anlaşılamadığı ve hatta ona haksızlık edildiği yönündedir. Bu durum Seyrânî'ye atfen yazılmış olan şiirlerde de bariz olarak görülmektedir. Örneğin Coşkun Ertepınar, Seyrânî'ye atfen yazmış olduğu "Develi'de Seyrânî Şenliğinde" isimli şiirinde, "*Seyrânî geçiyor taşlandığı yollardan, Dilinde ipek yumağı taşlar*" diyerek Seyrânî'ye haksızlık yapıldığına dair algısını şiirine yansıtmaktadır (Gürlek, 2005: 29).

Kıymeti zamanla anlaşılan Seyrânî'nin eserlerine duyulan ilgi ve sevgi sadece Develi halkı ve civarıyla sınırlı kalmamış geniş kitlelere ulaşmış ve canlılığını muhafaza ederek günümüze taşınmıştır. Vefatının ardından Seyrânî'yi anmak için seminerler, şenlikler, yarışmalar düzenlenmiş, hatırasını yaşatmak adına Develi Cumhuriyet Meydanı'na heykeli dikilmiştir (Çatak, 1992: 40-48).

Değişik kültürel ortamlarda bulunmasından dolayı Seyrânî'nin muhtelif konularda eserleri bulunmaktadır. Din, tasavvuf, gurbet, gibi konularda yazdığı şiirlerden ziyade Seyrânî, devrinin düzenine karşı söylediği şiirlerle tanınmaktadır (Aydoğdu, 2012: 162). Âşık Seyrânî'nin şiirlerinde her tür haksızlığa ve kötü muameleye karşı sert ve kararlı bir başkaldırı vardır. Seyrânî, hicvettiği olumsuzlukları mübalağa ederek düzeltilmesi güç hatta neredeyse imkânsız bir durummuş gibi sunarken, bu durumun kabullenilmesi gereken bir realite olduğunu ifade etmek gibi bir amaç taşımamıştır. Tam tersine Seyrânî, çözümün aciliyetine vurgu yapmak için hikmetli bir anlatım üslubu kullanmıştır (Umagan, 2002: 153).

Seyrânî'nin yaklaşım tarzındaki isyankârlığı, dikkat çekmek, halkın teveccühüne mazhar olmak veya halkı galeyana getirerek ortalığı karıştırmak gibi sebeplerle açıklamaya çalışmak onun kişiliğine ve emeklerine haksızlık etmek olur. Zira Seyrânî'nin samimiyetle bağlı olduğu değerler, basit gayelere erişmek için böylesi bir üslubu sergilemesine engel olacak kadar ulvidir. Seyrânî, özünde var olan hakkâniyet duygusunu inancıyla harmanlamış ve sanatçı kimliğiyle zihin dünyasını en güzel şekilde ifade etmeyi başarmıştır.

Bu çalışmada, Dinler Tarihinin normatif ve aksiyolojik değerlendirmelerden kaçınan yöntembilimi (Dhavamony, 2004: 176-177); (Sharpe, 2000: 85-90) doğrultusunda, fenomenolojik bir bakış açısı ile Seyrânî'nin yapıtlarında muhatabına vermek istediği mesajların incelenmesi amaçlanmıştır. Olgunun objektif olarak anlaşılabilmesi için sosyolojik, psikolojik ve tarihsel indirgemelerden kaçınılmış (Allen, 1996: 446-447), yapıtlarındaki ifadeler dini değerlerle ilişkilendirilerek mukayeseli bir çalışma yapılmıştır (Ünal, 1999: 71); (Onay & Köftürcü, 2018: 861). Böylece Seyrânî'nin eleştirdiği unsurlar ile ortaya koyduğu çözüm önerileri tipleştirilmiş ve analiz edilmeye çalışılmıştır.

2- SEYRÂNÎ'NİN ŞİİRLERİNDE ELEŞTİRDİĞİ UNSURLAR

Seyrânî'nin riyakârlık, rüşvet, iltimas, gibi her türden haksız muameleyi tenkit eden bir şair olduğu gerçeğiyle birlikte Seyrânî'nin din konusunda ne denli yetkin olduğunu gösteren münacât, na't, semâvî ve divan eserlerini gözden kaçırmamak gerekir (Yüksel & Özdamarlar, 1991: 8). Dolayısıyla Seyrânî, sırf hınç almak için hasmâne duygularla eleştiri yapan biri değildir. Aksine O, kötülüğe engel olmak ve iyiliği yaygınlaştırmak için çabalayan bir şairdir.

"Eyvah fukaranın beli büküldü
Meded ticaretin gücüne kaldık
Eyiler âlemden göçtü çekildi
Bizler zemânenin piçine kaldık

Rüşvet ile yazar hâkim hücceti
Hüccet ile alır kadı rüşveti
Halk bilmiyor dîni şer'i sünneti
Bozuldu sikkenin tuncuna kaldık

Sene bin iki yüz altmış beş (1848) tamam
Okunur ezanlar boş bekler imam
Seyrânî bu nutkun sonu vesselam
İnanın dünyanın ucuna kaldık" (Yüksel, 1987: 79)

Seyrânî, daha iyi bir dünya özlemini dile getirirken mevcut sorunları oldukça karamsar bir tabloda betimlemiştir. Ancak en ideal olanın dışındaki her durumun eleştiriyi hak ettiği fikrinden hareketle Seyrânî'nin eleştirilerinin yıkıcı, yok sayıcı olmaktan ziyade mükemmelliğe

sevk edici bir yaklaşım tarzı taşıdığını söylemek mümkündür. Dolayısıyla yetkinliğe giden yoldaki her noksanlık Seyrânî'nin gözüne batmış ve şiirlerine konu olmaktan kurtulamamıştır.

"Âşık Seyrânî'yim yoktur sözlerim
Olan melâneti görür gözlerim
Rızâ-yı Hak için dövdüm dizlerim
Kulun azâbından hâlim kalmadı" (Yüksel, 1987: 61)

Yaşadığı dönemin konjonktürel yapısındaki olumsuzlukların Seyrânî'nin bu yaklaşım tarzından azade kalması elbette düşünülemez. Zira Seyrânî'nin tahammül edemediği için eleştiri yağmuruna tuttuğu sorunlar sadece kendi yaşadığı dönemle sınırlı değildir. Seyrânî başlangıçta iyi olan ve zamanla kötüleşen bir dünya algısından ziyade sorunu olgusal boyutta ele almaktadır. İyi fertlerden müteşekkil bir toplumda adaletin, yardımlaşmanın, sevgi ve saygının hâkim olacağı gerçeğinden hareketle toplumsal boyuttaki olumsuzlukların insanı kâmile ulaşmakla düzeleceğine inanan Seyrânî, insanların ıslahı ile gerçekleşecek mutlak bir iyi dünya özlemini dile getirmektedir. Seyrânî, bu amacını gerçekleştirebilmek için çalışıp çabalamış, kullanabileceği tek silah olan şiirle sanatla sürdürdüğü mücadelesinde sıkıntılara göğüs germek durumunda kalmıştır.

"Azaldı cihanda bize habîbler
Etmedi derdime deva tabîbler
Çevirmiştir etrafımı rakîbler
Ceng-cidâl etmeye âlet mi kaldı" (Yüksel, 1987: 62)

Seyrânî'nin Tanzimat Dönemi'nde yapılan ıslahat hareketlerine karşı duruşunun temelinde, içerisinde âşıkların da yoğun olarak yer aldığı ve çoğunluğu Bektâşi Tarikatı müntesibi olan Yeniçerilerin Ocağı'nın kaldırılmasının yattığı ifade edilmektedir. Ayrıca ulema kesiminin ıslahatlara 'gâvur icadı' gözüyle baktığı bu dönemde, günden güne güç kaybeden yönetimin avrupai bir görüntü sergilemesi, bozulan iktisadi hayatla birleşince halkın gözüne çok daha fazla batmaya başlamıştır (Akman, 2004: 149-151).

Seyrânî'nin İstanbul yılları, Osmanlı İmparatorluğu'nun yenileşme hareketlerine önem verdiği ve bu faaliyetleri halka o günün medya araçlarından biri olan âşık kahvehaneleri aracılığıyla benimsetmeye çalıştığı bir döneme rastlamaktadır. Hatta bu dönemde maaşa bağlanan bazı âşıkların yenileşme hareketlerini halka benimsetmekle görevlendirildikleri ifade edilmektedir (Yüksel, 1987: 4). Bu dönemde Seyrânî, yönetimin biçtiği rolü yerine getiren şairler zümresi arasında bulunmamakla birlikte her uygulamaya eleştiri getiren ve hiçbir çözüm önerisi sunmayan protest aydın tayfasından da uzaktır. Zira Seyrânî'nin eleştiri dilini ustaca kullanmasının yanı sıra nasihat dilini de ustalıkla kullanmış olduğu ve çözüm önerileri sunmuş olduğu ifade edilmektedir (Sever, 2019: 10).

Kur'an'ı okuyup orada yazılı olan kurallara uyan insanların sayısının azlığından şikâyet eden Seyrânî, olumsuz davranışların, kötülüklerin yapılmaması gerektiğini herkesin bildiğini ancak bu kötülükleri bile bile yaptıklarını söyleyerek, bu kişilerin sonunda hak ettikleri akıbeti bulacaklarını hatırlatmaktadır.

"Fenâ şöhretine olursun mâil
Semâdan indirdi bize Cebrâil
Hüdâ ihsanına olursun nâil
Gece gündüz durma oku Kur'an'ı

Defter-i uşşâka biz böyle yazdık
Nice civânların sînini kazdık
Şu doğru yoldan cümlemiz azdık
Hak emrine uzatmadık gerdânı

Nehy işleri işlemesek biz nolur
Âkil olan bu esrarı heb bilür
Dediler azan da belasını bulur
Oku da amel et sen bu fermânı" (Yüksel, 1987: 67)

Seyrânî, şiirlerinde yerdiği kötü davranışları işlemekte ısrar eden kişilere yapmakta oldukları fenalıkların kendi-

leri ve toplum için ne kadar zararlı olduğunu anlatmakta, nasihat dilinden anlamayanların ise zerre miskali inancı olduğu ümidiyle onlara uhrevi âlemi hatırlatarak yapmakta oldukları kötülüklerden dönmelerini ummaktadır.

"Yaramazlar bu fenâda türedi
Kimisine haram hiyle yaradı
Gösterirse dünya uhrâ murâdı
Ne bileyim o da kendinin şânı

Girince yaz günü safâlı bağa
Nazar kılsan dalda yeşil yaprağa
Nice merdânlar girdi toprağa
Ne dersin bu dünya fânidir fâni" (Yüksel, 1987: 66)

Daha iyi bir dünya için çözüm önerileri sunulmakla birlikte Seyrânî'nin şiirlerindeki karamsarlık öylesine yoğundur ki sorunlara çözüm aramaya sevk etmesinin yanı sıra bu karamsar tablonun zihindeki kalıcılığı da dikkatlerden kaçmamaktadır. Doğal olarak Seyrânî'nin şiirlerini okuyanların hâlet-i ruhiyesi de bu karamsar tablodan etkilenmektedir. Bu durumu, Seyrânî'nin şiirlerini geçmişte dinleyenlerin yanı sıra günümüzde bu şiirleri okuyanların algılarında da görmek mümkündür. Örneğin Kayseri Büyükşehir Belediyesi tarafından düzenlenen 'Âşık Seyrânî' konulu şiir yarışmasında Seyrânî'ye ithâfen yazılan ve yayımlanmaya değer bulunan şiirlerden biri olan, Burhan Kale'nin yazmış olduğu 'Seyrânî' isimli şiirde, dünyanın ne kadar kötüleştiği ve nasıl yaşanmaz bir hale geldiği anlatılmaktadır.

"Aylar sivrisinek, yıllar böğelek,
Dünyanın çivisi çıktı Seyrânî...
En uslu dediğin durmuyor dölek,
Yapanlar binayı yıktı Seyrânî...

Erciyes gün gördü Develi bildi,
Her kişi dünyaya bir defa geldi...
Kimisi ağladı, kimisi güldü,
Irmaklar tersine aktı Seyrânî...

Aşığın yüreği kavruldu yandı,
Aşkın şarabını içerek kandı...
Dünyaya en güzel gül, çiçek sundu,
Dostlar düşman gibi baktı Seyrânî...

Başı duman dağlar gözden kayboldu,
Kötü birbirini her yerde buldu...
Ahir zaman geldi alamet doldu,
Dost dostun canını sıktı Seyrânî...

İlim Çin'den ırak, yol bulunmadı,
Paralar savruldu, pul bulunmadı,
Mevlâ'ya halis bir kul bulunmadı,
Karalar, aklara taktı Seyrânî...

Odun düz dediler, eğrisi geldi,
Ferhat kendi için dağları deldi...
Masumlar ağladı, zalimler güldü,
Yaşları kurular yaktı Seyrânî...

Elleri yanına düştü kimsesiz,
Feryadı yükseldi derinden sessiz...
Her yanda türedi sürüyle densiz,
Arifler hayattan bıktı Seyrânî...

Günü, dünü değil özü tutarım,
Hak ile doğrulur Hakk'la yatarım...
Ozanım iyliğe iylik katarım,
Topraktır mayamız bak ki Seyrânî...

Burhani anlattı, dert azalmadı,
Halden anlar adam sorma, kalmadı...
Boşu bulamadı, dolu almadı,
Merhamet yürekten çıktı Seyrânî..." (Kale, 2019: 43-44)

Aynı şekilde S. Burhanettin Akbaş'ın "Seyrânî Baba" isimli şiirinde de haksızlıklar karşısında sessiz kalmayan Seyrânî'nin bu uğurda çektiği sıkıntılar anlatılmakta ve haklarını korumak için mücadele ettiği kimseler tarafından yeterince takdir görmemiş olması kınanmaktadır (Gürlek, 2005: 88-89).

Seyrânî'nin şiirlerinde tasvir edilen olumsuz tablonun sebepleri dinamik bir karakter taşımaktadır. Bir nevi doğurganlık özelliğine sahip olan bu unsurların bizzat kendileri olumsuz bir durum olmakla birlikte, aynı zamanda bu unsurlar başka olumsuzluklara da kapı aralamaktadır. Dolayısıyla zincirleme reaksiyona neden olan bu unsurların önlenmesiyle birlikte diğer pek çok kötülüğün de önlenmesi sağlanmış olacaktır.

Seyrânî'nin şiirlerinde kötü yönetim, bürokrat ve ulema sınıfındaki dejenerasyon gibi toplumsal açıdan sıkıntı çıkaran unsurların yanında halkın cehaleti, tamahkârlığı veya zevküsefaya düşkünlüğü gibi olumsuz sonuçlar doğuran sorunlara da dikkat çekilmektedir. Örneğin hırsızlıkları veya haksızlıkları yapan üst sınıftan zengin kişilerin hırsızlığı maddi ihtiyaçları sebebiyle değil de açgözlülükleri sebebiyle yaptığını hesaba katacak olursak Seyrânî'nin, tamahkârlığı neden tenkit ettiğini anlamamız daha kolay olur. Aynı şekilde Seyrânî'nin ilim ehlinin bozuluşunu tenkit etmesinin özünde ulema sınıfının hem yöneticileri denetleyebilecek bir konuma sahip olması hem de halkı irşâd etme misyonu taşıyor olmaları yatmaktadır. Dolayısıyla ilim ehlinin bozulmasıyla birlikte kötü yönetim sergileyen bürokratların uyarılması da halkın irşâdı da güçleşmiş olacaktır. Aynı şekilde tamahkârlık sorunu halledilmedikçe hırsızlığın önüne geçmek mümkün olmayacaktır.

a- Kötü Yönetim

Seyrânî, Batı'nın zorlamasıyla gerçekleştiğini düşündüğü Tanzimat ve Islahat hareketlerinin ülke menfaatleri doğrultusunda yapılmadığı kanaatini taşımaktadır. Ayrıca yenileşme hareketlerini hararetle savunanlara da güvenmemektedir.

"Âlemde bir devir dönüyor amma
Devr-i İngiliz mi Frenk mi bilmem
Halli âsân değil müşkül muammâ
Zulm-i zâlim göğe direk mi bilmem" (Yüksel, 1987: 86)

"Balık baştan kokar bunu bilmemek
Seyrânî gâfilin ahmaklığından" (Yüksel, 1987: 103)

Seyrânî, yönetim tarafından benimsenen bazı batılılaşma hareketleriyle birlikte zorunlu olarak kabul edilmiş olan Tanzimat Fermanı'nın maddeleri gibi bazı uygulamalar doğrultusunda icra edilen yönetim faaliyetlerini bürokratların kendi çıkarları doğrultusunda istismar etmelerini alaycı bir üslupla tenkit etmektedir.

"Meclis-i mahkeme ihdâs olduğu
Çeşme-i rüşvetin akmaklığından
Kazâ belâ ile âlem dolduğu
Kazların kadıya uçmaklığından

Selefin rüşvetle hüccet düzmesi
Halefin anlayıp hükmün bozması
Yıkılınca binaların tozması
Asıl mâyesinin topraklığından

Asıl sermâye-i niyâbetleri
Emvâl-i eytamdır ticâretleri
Dâvet-i rüşvete icâbetleri
Sıdk ile gönlünün alçaklığından" (Yüksel, 1987: 103)

Seyrânî, olumsuz tablonun müsebbibi olarak gördüğü kişilere duyduğu hıncı şiirleriyle dışa vurmaktadır. Halka sıkıntı çıkaranların karşısına kılıç kalkanla dikilmese de onların bir şekilde Seyrânî'nin keskin dilinden nasiplerini almalarını sağlamaktadır.

"Haydutlar acaba bilmem ne millet
Çektirir âleme fakr u mezellet"
"Küçük lokma ile dolmaz avurdu
Ne yaman insanı kastı kavurdu
Cihanın külünü göğe savurdu
Geçti sadârete hayvan olanlar" (Yüksel, 1987: 17)

Seyrânî, olumsuz tablodan sorumlu tuttuğu sadrazamdan şeyhülislama kadar bütün idarecileri eleştirmekten çekinmemiş ve ideal toplumun ancak onların tutum

ve davranışlarını düzeltmesiyle mümkün olabileceğine vurgu yapmıştır.

"Şeyhülislâmdan sorma haşmetmeâb
Sevâba günah der günâha sevâb
Fukara hakkında hayırlı cevâb
Söyleyecek dili kökten kurumuş" (Yüksel, 1987: 20)

Seyrânî, toplumsal olumsuzluklardan sorumlu tuttuğu kişilerden sadece sadrazam ve şeyhülislam gibi üst düzey yöneticileri yermekle kalmayıp bu duruma kayıtsız kalan sultanı da eleştirmekten geri durmamıştır.

"Müşkülüm halledin ehl-i zamirler
Tutar mı altının yerini demirler
Merhametsiz olan ulü-l-emirler
Korkarım şeytanın iltizâmında" (Yüksel, 1987: 32)

Dönemin sultanını (*Abdülmecid*) zevke ve sefahate dayalı batı tarzı bir yaşamı benimsemekle suçlayan Seyrânî, Dolmabahçe sarayının inşasını da gereksiz bir savurganlık olarak görmektedir (Yılmaz & Özdamarlar, 2021: 76).

"Eski sarayları beğenmez oldu
Yere sığmaz oldu sultanlar" (Özçakır, 2008: 33)

Yöneticilerin halkı koruması ve asayişi bozanlara engel olması gerekir. Ancak Seyrânî, kötü yöneticilerle yakınlık kuran ve onlardan cesaret alan bazı kişilerin halka sıkıntı çıkardığını söylemektedir.

"Ahbabların vali hâkim sayılar
Kokutmadan yemez eti ayılar
Çoğaldı Seyrânî kabadayılar
Kedi fare yemez aslan olursa" (Yüksel, 1987: 39)

b- Ulema Zümresinin Bozulmuş Olması

Halkı ıslah etmesi gereken ulemanın ıslaha muhtaç hale gelmiş olması Seyrânî'yi rahatsız etmektedir. Zira toplumu düzeltmesi gerekenlerin bozulmuş olması toplumu da bozacak bir durumdur.

"Sofî tesbih çeker döner vir okur
Gözü hayvan yemi çalmada olur"
"Medrese kaçkını softa bozgunu
Selâm vermek için insan beğenmez" (Yüksel, 1987: 21)

Seyrânî, yetkin olmayan sofiyi tarlayı sulamaktan aciz olan kuru bir arka benzeterek bu kişinin topluma bir faydasının olmayacağını belirtmektedir. Ayrıca bu kişiyi, Güneş'ten aldığı ışığı yansıtan Ay ile temsil ederek, sadece dilinde olan dinsel terminolojiyi içselleştiremeyen sofinin kimseye bir faydasının olmayacağını ifade etmektedir.

"Sofi bilmiş olsa hakkı, rızâyı
Sazdan sözden kaçıp etmez riyâyı
Ay, gün, yıldız gibi vermez ziyâyı
Kuru arktan akan seli biliriz" (Hazım, 2006: 47)

Seyrânî, halkı uyarma ve onlara dini öğretme konusunda liderlik etmesi gereken ulema sınıfının çıkarcı bir yaklaşımla menfaat derdine düşmesini tenkit eder.

"Hocaların hüneri var nere gitse zengin arar
İşin düşse para sorar kapılmayın hocalara
Güzel şive söyler sözler hep rumuzlu para izler
Zenginlerden ölüm gözler çarpılmayın hocalara"
(Çatak, 1992: 330)

Kendini keramet ehli gibi gösterip halkın gözünü boyayarak haksız kazanç elde etmeye çalışanların davranışlarında istikametin, doğruluğun olup olmadığına bakılması gerektiğini söyleyen Seyrânî, bu tarz kişilerin dini kullanmasına engel olmak ister.

"Kim bilir ise kendin ehl-i kerâmet
Seyrânî bil onda yok istikâmet
Sofî her ne kadar etse ibadet
Başın bağlar nefis ticaretine" (Yüksel, 1987: 53)

Seyrânî, mahkemedeki kadıdan fetva veren müftüye kadar pek çok bürokrat ve ilim ehlinin rüşvet bataklığına battığını söyler. Aynı şekilde içki içmek veya zina etmek gibi toplumsal değerlere aykırı davranışları gerçekleştirme konusunda ilim ehlinin cahil halka sırayı kaptırmadığını ifade eder.

"Niçün garîb oldu hükm-i şerîat
Kadı'nın müftünün yediği rüşvet
İçkide zînada câhile nevbet
Vermiyor hâfız-ı Kur'ân olanlar

Mağrib dediğimiz şark olur bir gün
Mü'min münâfık fark olur bir gün
Cennet libâsına gark olur bir gün
Hak içün sînesi üryân olanlar" (Yüksel, 1987: 110)

Seyrânî, toplumu uyarmakla görevli olanların uyarılmaya muhtaç hale geldiğinden şikâyet eder ve uyarması gerekenlerin uyarılmaya muhtaç hale gelmesinden dolayı halkın da bozulduğuna dikkat çeker.

"Hiç kimse kimsenin gayretin gütmez
Ânınçün (bu yüzden) Hak sözün tutup işitmez
Meyhâneye gider câmiye gitmez
Kadısı müftüsü şeytan olanlar" (Yüksel, 1987: 111)

c- Sosyal Statü Paylaşımındaki Sorunlar

Seyrânî, yaşadığı dönemdeki toplumsal yapıda bazı kişilerin hak ettikleri konumlarda bulunmamasından yakınmaktadır. Bazı kişiler ise hak etmedikleri sıfatlarla anılmaktadır. Liyakatin gözetilmediği bir toplumda ehil olmayan kişilerin bulundukları konumun haklarından istifade etmekle birlikte, konumlarının kendilerine yüklemiş olduğu sorumlulukları ifa etmede yetersiz kalması toplumsal sorunlara yol açmaktadır.

"Toprak ejder olmuş varanı yutmuş
Gaflet beşiğinde sağı unutmuş
Kedi var arslanın yerini tutmuş
Arslan var adına kedi söylenir

Asırda acâib işler çoğaldı
Bilmem bu işleri kimler ediyor
Dünyayı hep rezil köpekler aldı
Gelen ümeraya karşı gidiyor

Biraz bahsedeyim ehl-i zamandan
Yahşılar aşağı düştü yamandan
Aralık itleri olmuş kumandan
Uyuz it kurtlara kumanda ediyor" (Yüksel, 1987: 121-122)

Seyrânî, toplumsal çözülmenin engellenmesi açısından her bir ferdin kendi sosyal statüsüne uygun bir sosyal role sahip olması gerektiğini savunmaktadır. Sadece devlet yönetiminde değil, toplumun bütün kurumlarında (*aile, eğitim, din, hukuk...*) bireylerin sosyal konumlarına uygun davranışlar sergilemesinin gerekliliğine dikkat çekmektedir. Gelenek ve göreneklerin aktarılmasında yaşanan sorunlar nedeniyle kültürün yeni nesillere yeterince benimsetilemediğini fark eden Seyrânî, bireylerin kendi sosyal statülerine uygun davranışlarda bulunmayışlarını tenkit etmektedir.

"Kimsenin kimseye yoktur sâyesi
Sütlere katıldı cehlin mâyesi
Tilkiye verildi aslan pâyesi
Tilki pâyesinde aslan olanlar

Bütün cihân tuttu şimdi efkâre
Küçükten büyüğe yoktur mudâre
Hizmet gördürürler pîr-ihtiyâre
Üç-beş yaşındaki sübyân olanlar" (Yüksel, 1987: 109)

d- Tamahkârlık

Seyrânî, insanlardaki mal, mülk edinme hırsının, dünyaya olan tamahkârlığın ezelden beri var olageldiğini söyleyerek insanın doğasında var olan maddiyat düşkünlüğü yüzünden insanın manevi lezzetleri tatmaktan mahrum kaldığını ifade etmektedir.

"Ezelden böyledir Seyrânî âdet
İbâdetten yeğdir nefse ticâret
Kalmadı dünyada bitti halâvet
Ne düğün arefe ne bayrâmında" (Yüksel, 1987: 32)

Seyrânî, hangi makamda hangi konumda olursa olsun tamahkâr insanların mal mülk edinme hırsına yenik düştükten sonra, kötü davranışlarda bulunmaktan kurtu-

lamadığını söylemektedir. Tamahkâr insanların sadece tamah edecekleri mala mülke sahip olmayan anadan üryan kişilere musallat olmayacaklarını söyleyen Seyrânî, açgözlülüğün pek çok toplumsal soruna neden olabileceği konusuna dikkat çekmektedir.

"Balmumun yandırıp bezire kadar
Aradım beşirden nezire kadar
Yokladım kizirden vezire kadar
Bana zulmetmedik zalim kalmadı

Âşık Seyrânî'yim dinle sözlerim
Yakub'um elbette Yusuf özlerim
Servetperestlerden korktu gözlerim
Anadan üryanım malım kalmadı" (Yüksel, 1987: 60)

Seyrânî, tamahkârca mevki makam elde etme gayretinde olan ve mal mülk hırsıyla cimrileşmiş kişilerle cennette bile birlikte olmak istemediğini ifade etmektedir. Zira cennet olgusu, insanın saadet içinde yaşamını sürdürdüğü bir yerdir. Seyrânî de yaşadığı hayatı cehenneme çeviren açgözlülerle birlikte cennete girilmeyeceğini söyleyerek tamahkârları yermektedir.

"Kimi şahlık ister kimi vezirlik
Kimisi kâhyalık kimi kizirlik
Bahıl âdem ile cennette birlik
Girmemesi şâyestedir girmeden" (Yüksel, 1987: 104)

e- Cehalet

Seyrânî, câhillik durumunu mektep yüzü görmemiş olmak veya mürekkep yalamamış olmak anlamından öte hakkı aramaya ve anlamaya kapalı bir zihniyete sahip olmak anlamında kullanmaktadır. Zira bilinçlenmeye kapalı bir mantaliteye sahip olanlara ne kadar bilgi yüklemesi yapılsa da bir anlam ifade etmeyecektir.

"Dinleyene sivrisinek saz olur
Anlamayana davul zurna az olur
Sûretâ insanlar hilebaz olur
Böyledir mânâsı hayvan olanlar

Görmüş yok cihânda câhilden vefâ
Vefâ umup etme kendine cefâ
Olur mu insana zehirden şifâ
Fikretsin gönülden ihvân olanlar" (Yüksel, 1987: 111)

Seyrânî'ye göre ilim sahibi olmayanlar da doğru ile yanlışı ayırt edebilecek akla sahiptirler. Ancak yanlış olanı kasten, bilerek yapmaktadırlar. Dolayısıyla sadece bilmeyi yeterli görmeyen Seyrânî, insanların hem doğruyu öğrenmelerinin hem de bildiklerini uygulayacak hale gelmelerinin önemini vurgulamaktadır.

"Nehy işleri işlemesek biz nolur
Âkıl olan bu esrarı heb bilür
Dediler azan da belâsın bulur
Oku da amel et sen bu fermânı" (Yüksel, 1987: 67)

Seyrânî, ilim ve irfan yoksunu kişilerle yapılan sohbetten bir netice çıkmayacağını söyleyerek insan-ı kâmil olanlarla yapılan hasbihâlin kıymetine dikkat çekmektedir. Olgun bireylerden oluşan toplumlardaki fikir alışverişleri, en iyi olanı aramaya endeksli olduğundan toplumu kalkındırma özelliği taşırlar. Hakkı aramak yerine haklılığını ispatlamak gayretinde olanların tartışmaları ise bilgi ve fikir üretmekten uzak olması bir yana düşmanlıkları körükler.

"Ârifler Seyrânî ay gibi ayân
Âriften sayılır ârife uyan
Câhil sohbetinin encamı ziyan
Âriflerin ziyan sözü kâr gibi

Çıkrığa sezadır iplik bükmesi
İğneye layıktır libas dikmesi
Ehl-i kemâl ile cefa çekmesi
Yeğdir cahil ile safa sürmeden" (Yılmaz & Özdamarlar, 2021: 26)

f-Halkın Zevküsefaya Dalması

Seyrânî, toplumsal bozulmaya dikkat çekmekte ve bireylerin kendi hallerine bırakılmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Toplumsal normların değerini yitirmesi durumunda iyinin kötünün veya doğrunun yanlışın da bir fonksiyonu kalmayacaktır. Zafiyete uğramış bir toplum önce kendi içinde çözülecek, sonra da diğer toplumlarla rekabet etme gücünü yitirecektir.

"Mekteple medrese ortadan kalktı
Meyhâne kerhâne meydana çıktı
Ar namus denen şey ortadan kalktı
Şimdi kişi bildiğine gidiyor

Sarhoşlar çoğaldı kalmadı ayık
Bu asır böylece hallere lâyık
Müzevvirin adı muhbir-i sâdık
Şimdi kişi bildiğine gidiyor" (Yüksel, 1987: 122)

Seyrânî, birey-toplum ilişkisi bakımından önemli bir konuya değinmekte ve hedonist bir yaşam şeklinin doğuracağı problemlere işaret etmektedir. Huzurlu ve mutlu bir toplumun oluşması ve varlığını sürdürebilmesi için yönetenlerin iyi olmasının yanında yönetilenlerin de iyi olmasının gerekliliğini öngören Seyrânî, halkı zevküsefaya dalmış bir memlekette huzurun ve refahın da olmayacağını bildiği için toplumu uyarmaktadır.

"Seyrânî nush itdi dinlersen hakkı
Bir gün avlar seni feleğin fakı
İslâm'a yakışmaz şarap hem rakı
İstiğfar bununla hûş idenlere" (Yüksel, 1987: 54)

3-SEYRÂNÎ'NİN ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Seyrânî, şiirlerinde eleştirdiği sorunların giderilmesi için sadece yönetimin düzelmesini yeterli görmemekte bireylerin de kendilerine çekidüzen vermeleri gerektiğini düşünmektedir. Doğruluk, dürüstlük ve yardımseverlik gibi erdemlerin yaygınlaşmasıyla toplumda sevginin, saygının, huzurun ve güvenin hâkim olacağına inanmaktadır.

a- Doğruluk

Seyrânî, temelinde sevgiyi ve saygıyı barındıran ideal bir toplumun inşasının ancak doğrulukla mümkün olabileceğini ifade etmektedir. Doğruluk sayesinde toplumda güven ve huzurun hâkim olacağına inanan Seyrânî doğruluğun dostluğa, dostluğun da ideal topluma açılan bir kapı olduğuna inanmaktadır.

"Dost kapusu kilididir doğruluk
Dosta inayeti elden bırakma
Doğru olmayanın sonu uğruluk
Olur ferâseti elden bırakma" (Yüksel, 1987: 33)

b- Yardımlaşma

Seyrânî, sadece kendini değil, başkalarını da düşünen, komşusu aç iken kendisi tok yatmayan fertlerden oluşan bir toplumun özlemini duymaktadır. Böylece yardımlaşma ile sevgi ve saygı yaygınlaşacak mutlu ve huzurlu bir toplum ortaya çıkacaktır.

"Tok olanlar belki Seyrânî seni de tok sanırlar
Aç olanlar dünyada hiç tokluğu da yok sanırlar
Senin var yer içersin yemez içmezlerin halin
Düşünmezsin behey kardeş olur mu böyle ihvanlık"
(Yüksel, 1987: 19)

Yardımlaşmanın toplumsal kaynaşmaya, huzurlu ve güvenli bir ortamı oluşturmaya ve sevginin saygının yaygınlaşmasına yol açacağına inanan Seyrânî, insanlara kendilerine kötü muamelede bulunanlara dahi inâyette bulunmalarını tavsiye etmektedir.

"Kulun rızkın verir Hazret-i Bârî
Açılan gülleri incitmez hârı
Kötülük değildir er kişi kârı
Kemlik edenlere inâyet eyle" (Yüksel, 1987: 48)

Seyrânî, yardımlaşmanın ve komşularla iyi geçinmenin önemine değinmektedir. Allah rızası için dilenen kişilere Allah'ın verdiği malın esirgenmemesi gerektiğini söyleyen Seyrânî, ayrıca misafire ihtimam gösterilmesi

gerektiğini belirtmekte ve bunları yapmanın dini bir vecibe olduğunu hatırlatmaktadır. Ayrıca Seyrânî, bu iyiliklerin başa kakmadan gönül incitmeden yapılması gerektiğini vurgulamaktadır.

"Yakın komşuların hatırı al
Hem kazandır kazan yüzlerinden mal
Hem ettir hem eyle hakların helâl
İyiliğine onlar etsin şehâdet

Rızaullâh içün derse bir sâil
Eğer oldun ise bir pula mâil
Vermemezlik edip bulunma gâfil
Verdiğinde gönlün eyle imâret

Misafir bulursan hânene getir
Bir içim su ile keyfini yetir
Bir müşkül hâceti var ise bitir
Hükm-i şeriatdir eyle itâat" (Yüksel, 1987: 127)

c- Kalp Kırmamak

Kuraklık, kıtlık, yangınlar veya depremler gibi doğal afetler insanların mutlu ve huzurlu olmalarının önündeki engellerden bazılarıdır. Ancak bu felaketler insan hayatı boyunca sürekli karşılaşılan durumlar değildir. Oysa insanların mutlu ve huzurlu olmalarının önündeki en büyük engel yine bizzat insanların birbirlerine olan kötü muameleleridir ve insanlar birbirlerinin kalplerini kırmaya sürekli devam etmektedir. Seyrânî bu duruma dikkat çekerek insanların nefislerine hâkim olmaları gerektiğini savunmakta ve öfkelerine yenik düşüp kalp kıranların Kâbe'yi yıkmak kadar ağır bir suç işlediklerini ifade etmektedir. Fakirin ve açın kalmadığı bir toplum inşa edilmiş olsa bile insanların birbirlerinin kalbini kırmayı sürdürmesi halinde bu toplum yine de yaşanmaz hale gelecek ve sonuçta hiç kimse hayatından mutlu olmayacaktır. Bu durumu fark eden Seyrânî, ideal toplumun özünde bulunması gereken unsurların başında yer alması gereken adabımuaşeret kurallarına dikkat çekmekte ve insanların diğer insanlara karşı davranışlarında uymaları gereken kuralların önemine vurgu yapmaktadır.

"Daralub kendini sıkma Seyrânî
Rızâ-yı Bâri'den çıkma Seyrânî
Gönül Beytullah'dır yıkma Seyrânî
Elden gelir ise imâret eyle" (Yüksel, 1987: 48)

Seyrânî, sosyolojik açıdan mutlu ve huzurlu bir toplumun var olması ve varlığını sürdürebilmesi için bireylerin adabımuaşeret kurallarına uymaları gerektiği gerçeğini irdeleyerek aslında bu şekilde davranmanın dini bir vecibe olduğuna vurgu yapmakta ve tatlı dilli, güler yüzlü olmanın inanç sahibi herkesin doğal bir özelliği olması gerektiğini hatırlatmaktadır.

"Dîdelerden revân olan sel imiş
Âşıkı zem iden bütün el imiş
Mü'minin alâmeti tatlı dil imiş
Dostun hatırına değmeli değil" (Güven, 2011: 40)

Seyrânî hiç kimseye kötü muamelede bulunulmaması gerektiğini söylerken, anne baba hakkının ve rızasının önemine ayrıca vurgu yapmaktadır. Bununla birlikte Seyrânî, emanete riayetin önemine değinerek yanlış tercihlerin pişmanlığının yaşanmaması adına dost seçiminde dikkatli olunmasının önemine vurgu yapmaktadır.

"Anandan babandan beddua alma
Onlar rızâsından sen geri kalma
Tuz ekmek bilmeze kılıcın salma
Bir de emânete etme hıyânet

Mala ortak olma soysuzlar ile
Ülfet etme asla huysuzlar ile
Cenâze götürme boysuzlar ile
Sonra pişman olup çekme nedâmet" (Yüksel, 1987: 126)

d- Açgözlülükten Uzak Durmak

Seyrânî, tamahkârlık duygusunun insanların manevi hazları tatmasının önündeki en büyük engel olduğunu söylemektedir. Firavun'dan örnek vererek dünyalığının

çok olmasının öldükten sonra büyük bir mezar sahibi olmak dışında, kişiye bir fayda sağlamadığını hatırlatan Seyrânî, öldükten sonra büyük mezar sahibi olmanın da öte dünyada kişiye bir fayda sağlamayacağını ifade etmektedir.

"Mısır'da Firavun yapıp mezarlık
Bekler iken neye vardı pazarlık
Tanrılık da'vasın ettirdi varlık
Aza kanaati elden bırakma" (Yüksel, 1987: 33)

e- Adâlet

Seyrânî, dini kuralların özünde adâletin yattığını ve ulü'l-emrin de ancak adâletle davranması halinde itaat edilmeye müstahak olabileceğine vurgu yapmaktadır.

"Terkeyle Seyrânî sû-i ameli
Adâlet değil mi dinin temeli
Etmek farzdır ulül emre itâat
Ulul emre farzdır etmek adâlet" (Yüksel, 1987: 18)

Seyrânî, sebeplere vurgu yaparken, adâlet talebinin zulümden kaynaklandığını belirtmekte ve zulmün olmaması halinde kimsenin adâlet talebiyle feverân etmeyeceğine dikkat çekmektedir.

"Adâlet istenmez zulüm olmasa
Çarık ayak sıkmaz güneş sıkmasa
Kestiğin sikkenin kalbı çıkmasa
Ça1ub mihengine sınaman beni" (Yüksel, 1987: 71)

İbadetlerin Davranışlara Yansıması

Dini ibadetlerini yerine getirmekle kişinin dini sorumluluklarından sadece bir kısmını yerine getirdiğini savunan Seyrânî, kişinin toplumsal ilişkilerinde de dini kurallara uygun davranması gerektiğini vurgulamaktadır.

"Beş vaktini kılan Hakk'ın hasıdır
Vebâ1ini bilmeyen kişi asidir"
"Din-i İslam'dan murâd tutmaktır Allah emrini
Yapmamaktır nehyini bin devr-i eyyâm eylese"
(Yüksel, 1987: 22)

Seyrânî, sadece ibadetleri yerine getirmekle kâmil mü'min olunamayacağını söyleyerek, kul hakkına önem verilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

"Allah'ın emrine mûti'im dersen
Resûlün emrine itâat eyle
Haram helâl bulduğun yersen
Mü'minlik da'vasın ferâgat eyle" (Yüksel, 1987: 48)

SONUÇ

Seyrânî, yaşadığı dönemde gördüğü bazı olumsuzlukları sert bir üslup ile eleştirmiştir. Ancak O, kesinlikle yaşadığı dönemdeki olumsuz durumları yerli yersiz eleştiren pesimist ve protest bir şair değildir. Seyrânî'nin tenkit ettiği kurumsal sorunlar veya halktaki çözülmeler daha büyük sorunlar doğurabilecek olan olumsuzluklardır. Örneğin ilim sınıfındaki bozulma veya yargı sistemine rüşvetin girmesi halkın da bozulmasına neden olacak bir sorundur.

Seyrânî, sadece kurumsal yapıya yönelik tenkitlerde bulunmaz. Bireysel olumsuzlukları da eleştirir. Kendisi sorun olan ve ayrıca başka sorunlara da yol açan noktalara değinir. Hırsızlık bir sorundur. Açgözlülük ise hem bir sorundur hem de hırsızlığın sebebidir. Zira mal mülk sahibi kişilerin hırsızlık yapmalarının temelinde muhtaçlık değil açgözlülük yatmaktadır.

Sonuç olarak Seyrânî, olumsuzlukları tenkit ederken özellikle başka olumsuzluklara kapı aralayan olumsuzluklara vurgu yaparak sorunla birlikte çözümü de ortaya koymuş olan bir şairdir.

KAYNAKÇA

- Akman, M. (2004). *Osmanlı Devleti'nde Ceza Yargılaması*. İstanbul: Eren.
- Allen, D. (1996). Din Fenomenolojisi. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, XXXV*, 437-465.
- Aydoğdu, B. (2012). Develili Seyrânî'nin Yerin Katmanları Hakkında Bir Destanı. *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, (3), 161-176.

- Çatak, A. (1992). *Bütün Yönleriyle Seyrânî*. Kayseri: Bayrak.
- Çetin, N. (1955). Seyrânî'nin Neşredilmemiş Bazı Şiirleri. *Türkiyat Mecmuası*, *12*, 91-114.
- Dhavamony, M. (2004). Dinin Tarihsel Fenomenolojisi: Alanı ve Metodu. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *10*, 173-194.
- Gürlek, A. (2005). *Develi Şiirleri Antolojisi*. Kayseri: Develi Belediyesi Yayınları.
- Güven, A. E. (2011). *Şâir Âşık Seyrânî*. İzmir: Kanyılmaz.
- Hazım, A. (2006). *Sanihât-ı Seyrânî*. (K. Türkmen, Çev.). Kayseri: Develi Belediyesi Yayınları.
- Kale, B. (2019). Seyrânî. *Âşık Seyrânî Şiir Yarışması* içinde (ss. 43-44). Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Onay, A. ve Köftürcü, H. (2018). Dinler Tarihinde Metot Çalışmaları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *11*(58). http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2018.2599 adresinden erişildi.
- Özçakır, E. A. (2008). *Develi'li Âşık Seyrânî Hayatı Sanatı Menkıbeler Şiirler*. Kayseri: Laçin.
- Özdamarlar, K. (t.y.). *Develi'li Âşık Seyrânî Hayatı ve Şiirleri*. Kayseri: Polat.
- Sever, M. (2019). Seyrânî'nin Nasihatları. *2. Uluslararası Develi Âşık Seyrânî ve Türk Kongresi Âşık Seyrânî Bildirisi Kitapçığı* içinde (ss. 10-14). Uluslararası Develi Aşık Seyrânî ve Türk Kültürü Kongresi, sunulmuş bildiri, Kayseri.
- Sharpe, E. J. (2000). *Dinler Tarihinde 50 Anahtar Kavram Karşılaştırmalı Bir Çalışma*. (A. Güç, Çev.). Bursa: Arasta Yayınları.
- Umagan, S. (2002). Hikmet ve Hiciv Şairi Olarak Seyrânî. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (19), 153-169.
- Ünal, M. (1999). *Din Fenomenolojisi Tarihçe Yöntem ve Uygulama*. Kayseri: Geçit.
- Yılmaz, M. ve Özdamarlar, K. (2021). *Seyrânî'nin Düşünce Dünyası*. Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Yüksel, H. A. (1987). *Âşık Seyrânî*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Yüksel, H. A. ve Özdamarlar, K. (1991). *Âşık Seyrânî Bibliyografyası Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Şiirlerinden Örnekler*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.